

Отже, шум беззаперечно негативно впливає на здоров'я людей і завданням органів державної влади та органів місцевого самоврядування є розробка і удосконалення нормативних актів, що регулюють захист населення від шкідливого впливу шуму, а також впровадження дієвого механізму захисту прав людини у разі порушення законодавства про шум, особливо на захищених об'єктах.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-53>

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН В СФЕРІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВОЄННИМ СТАНОМ

Короєд Сергій Олександрович

доктор юридичних наук, професор,

в.о. президента

Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

Повномасштабне збройне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року і введення у зв'язку з цим в Україні воєнного стану вплинуло майже на всі сфери суспільних відносин. На виключенням стала й сфера приватноправових відносин, що пов'язано перш за все із випадками заподіяння воєнними діями шкоди життю, здоров'ю, майну осіб, порушення особистих немайнових прав, а також з об'єктивною неможливістю здійснення та захисту особами окремих цивільних прав чи виконання цивільно-правових обов'язків у зв'язку із воєнними діями та обмеженнями, зумовленими введенням воєнного стану та дією правового режиму тимчасово окупованої території. Це потягло й окремі зміни в цивільно-правовому регулюванні. Причому певні зміни відбулися ще з 2014 року – від початку Антитерористичної операції на сході України та тимчасової окупації АР Крим і території Донецької та Луганської областей, а також у 2020 році у зв'язку із встановленням на території України карантину, і ці зміни все ще залишаються актуальними при регулюванні цивільних відносин й у період воєнного стану.

Враховуючи, що зміни в цивільно-правовому регулюванні, про які йдеться вище, пов'язані із воєнним станом (зокрема із воєнними діями), тому зазначена обставина являє собою відповідний юридичний факт

в механізмі цивільно-правового регулювання. Взявши за основу сформульоване Г.В. Луцькою визначення юридичного факту тимчасової окупації¹, можемо визначити воєнний стан як юридичний факт, який є фактом-реальністю, соціальною оборотною триваючою подією, явищем реальної та правової дійсності, зумовленим військовою агресією російської федерації проти України, на чітко визначеній території, який відповідно до внесених до цивільного законодавства змін став юридичною умовою здійснення і захисту окремих цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків; виступив сприяючим юридичним фактом, завдяки якому виникають, змінюються або припиняються окремі цивільні відносини, права, обов'язки і цивільна правосуб'єктність.

Оскільки внаслідок збройної агресії російської федерації відбувається тимчасова окупація території України, правовий режим на якій визначається Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», який хоч й прийнято 15 квітня 2014 року, проте який після введення воєнного стану зазнав відповідних змін з урахуванням сучасних реалій. Зокрема Законом від 21.04.2022 № 2217-IX було встановлено обмеження розмірів загальної площі (в межах показників, встановлених статтею 266 Податкового кодексу України) об'єктів житлової нерухомості, які є об'єктами іпотеки та розташовані (зареєстровані) на території, що після укладення такого іпотечного договору була тимчасово окупована, власників яких, які проживають на тимчасово окупованій території або перемістилися з неї, було звільнено від обов'язку погашення основної суми іпотечного кредиту та нарахованих відсотків за ним (ч. 6 ст. 15 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»).

Інші зміни в правовому регулюванні відбулися вже безпосередньо в тексті Цивільного кодексу України (в розділі “Прикінцеві та перехідні положення”). Причому частину цих змін хоч й було внесено від початку встановлення на території України карантину (який наразі продовжено до 30 квітня 2023 року), проте вони залишаються актуальними і продовжують діяти та широко застосовуватись й в умовах воєнного стану. Мова йде передусім про зміни в обчисленні (продовженні) строків позовної давності, строку захисту переважного права співвласника, строку чинності поруки, тобто строків, визначених статтями 257–259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 ЦК України. Причому

---

¹ Луцька Г. В. (2021). Правове забезпечення охорони та захисту цивільних прав громадян на тимчасово окупованій території України : дис. ... докт. юрид. наук. Івано-Франківськ, С. 48–71.

спочатку зазначені строки було продовжено на строк дії карантину (Закон від 30 березня 2020 року № 540-IX), а цього року – вже на строк дії воєнного стану (Закон від 15 березня 2022 року № 2120-IX).

Відбулися зміни й в порядку виконання позичальниками цивільно-правових (грошових) зобов'язань. Зокрема, спочатку, в період здійснення в Україні заходів щодо розповсюдження коронавірусної хвороби було заборонено підвищення процентної ставки за кредитним договором (Закон від 30 березня 2020 року № 540-IX) та водночас звільнено позичальників від обов'язків сплати на користь кредитодавця (позикодавця) неустойки, штрафу, пені за прострочення виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитодавцем (позикодавцем) (Закон від 16 червня 2020 року № 691-IX); а вже в період воєнного стану було встановлено, що позичальник звільняється від відповідальності, визначеної статтею 625 цього Кодексу, а також від обов'язку сплати на користь кредитодавця (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитодавцем (позикодавцем). Водночас було передбачено, що неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними договорами, нараховані включно з 24 лютого 2022 року за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за такими договорами, підлягають списанню кредитодавцем (позикодавцем) (Закон від 15 березня 2022 року № 2120-IX).

Важливою для регулювання орендних відносин в період воєнного стану стала норма, запроваджена ще з початком встановлення карантину, стосовно звільнення наймача від плати за користування майном відповідно до частини шостої статті 762 ЦК України на період дії карантину (Закон від 30 березня 2020 року № 540-IX); пізніше законодавцем було розширено перелік заходів, запроваджених суб'єктами владних повноважень, якими забороняються певні види господарської діяльності з використання орендованого майна, або заходи, якими забороняється доступ до такого майна третіх осіб (Закон від 13 квітня 2020 року № 553-IX); на сьогодні ж діє актуальна й в умовах воєнного стану норма, згідно з якою плата за користування нерухомим майном (його частиною) підлягає зменшенню за вимогою наймача, який здійснює підприємницьку діяльність з використанням цього майна, впродовж усього часу, коли майно не могло використовуватися в підприємницькій діяльності наймача в повному обсязі через запроваджені обмеження та (або) заборони (Закон від 16 червня 2020 року № 692-IX).

Одночасно із змінами до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», було запроваджено можливість встановлення опіки над майном особи, зниклої безвісти «за особливих обставин», ще до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою (Закон від 14 квітня 2022 року № 2191-IX), що має сприяти охороні і захисту майнових інтересів осіб, зниклих безвісти в умовах війни.

Водночас в умовах воєнного стану залишаються актуальними зміни, пов'язані з особливостями здійснення і захисту цивільних прав особами, які проживають на тимчасово окупованій російською федерацією території України, які зазнали «територіальних» перешкод у здійсненні окремих цивільних прав, зокрема права власності на нерухоме майно, права на спадкування, підприємницьку діяльність, свободу пересування, права на судовий захист, можливість державної реєстрації фактів народження і смерті в органах РАЦС України тощо. Крім того встановлено, що на тимчасово окупованій території поширюється особливий правовий режим вчинення правочинів щодо нерухомого майна, набуття та припинення права власності на нерухоме майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій території, змінюється місце відкриття спадщини, якщо останнім місцем проживання спадкодавця є тимчасово окупована територія тощо (Закон від 15 квітня 2014 року № 1207-VII). Тому в умовах воєнного стану для науки цивільного права продовжують залишатися актуальними дослідження теоретичних засад і практичних проблем, пов'язаних із гарантіями здійснення, охорони і захисту цивільних прав таких осіб на вказаних територіях.

Водночас варто визнати, що частина із наведених змін залишатиметься актуальною й у післявоєнний період, адже до відновлення економіки держави і підвищення рівня доходів громадян ще тривалий час існуватиме необхідність відстрочення виконання власниками житлової нерухомості на деокупованих територіях своїх зобов'язань з погашення основної суми іпотечного кредиту та нарахованих відсотків за ним (зокрема через неспроможність осіб, переміщених внаслідок воєнного конфлікту, повернутись до свого іпотечного житла або внаслідок його руйнування), а також звільнення від відповідальності за прострочення виконання позичальниками грошового зобов'язання за договором кредиту (позики). Певний час залишиться актуальною й необхідність зменшення за вимогою наймача плати за користування нерухомим майном, яке використовується ним в підприємницькій діяльності.

Насамкінець варто зауважити, що незважаючи на те, що зазначені зміни в цивільно-правовому регулюванні є фрагментарними, проте вони

відповідають реаліям сьогодення і тривалість та необхідність їх застосування важко спрогнозувати, а тому, на наш погляд, доречним було б врахувати вказані зміни й в Концепції оновлення Цивільного кодексу України².

---

² Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ExwdnngsmvpAZJtWi836Rr6-x1quaZJQ/view> (дата звернення 10.04.2023).